

תורה והוראה

616

פרשת פנחס תשפ"ב
בלק בחו"ל

קורא יקר,

ברש"י בפרשת השבוע פרשת פנחס מובא כי משה רבינו לקראת הסתלקותו כהכנה לפטירתו הקרבה ובאה מבקש מבורא עולם בקשות אישיות כביכול [בקשות שבסופו של דבר תכליתם הנהגת עם ישראל בצורה הכי טובה והכי אידאלית], אולם בורא עולם אומר לו עד שאתה מצווה אותי על בני, צווה את בני עלי, ולכן הוא מצווה אותנו את פרשת התמיד.

מהדברים הללו אנחנו רואים כי קרבן התמיד הוא הגדרה הגדולה ביותר, של לצוות את בני ישראל על הקב"ה, כשהקב"ה רוצה שמשה רבינו לפני פטירתו

בימים אלו אבלים אנו על האסון ב"ז בתמוז שבה הופסקה קרבן התמיד, עלינו להבין שתי נקודות מדוע אנו מתאבלים 2500 שנה על פעם אחת שלא זכינו להקריב את קרבן התמיד אי שם בימי בית ראשון, הרי יש אין ספור מצוות שנמנע מאיתנו לקיים במהלך שנות גלותנו, ומדוע דווקא על אי קיום מצוה זו חד פעמית אנחנו מתאבלים שנים כה רבות.

בנוסף לכך עלינו להבין את מה נאמר במשנה בסוף מסכת תענית כי צום י"ז בתמוז הוא לזכר חמישה דברים שאירעו ביום זה, כשירד משה רבינו מהר סיני ביום זה וראה את העגל, שבר את הלוחות, וכן ביום זה היה זה הפעם הראשונה שבה בטל קרבן

מאמר השבוע עוסק בשאלה מה יעשה אדם שקיללו אותו? ומה יעשה אדם שנכשל חס ושלום וקילל אחרים? כיצד ניתן להתיר קללות? האם אשה יכולה למנות שליח לכך? כיצד תשובה יכולה להתיר את הקללות? אם קללות הוא דבר כה חמור, כיצד מצינו בגמרא אמוראים שונים שקיללו? מדוע נאסר לקלל יהודי אם הקללה אינה מזיקה לו? כיצד שבים בתשובה על קללות? אדם שקילל והקללה התקיימה, מה עליו לעשות? האם הוא חייב לבקש מחילה מהמקולל? בשאלות אלו ועוד עוסק מאמרנו השבוע.

כיצד מתקנים קללת חנם? וכיצד מסירים קללות? (חלק ב')

בפרשת השבוע בארץ ישראל קוראים את פרשת פנחס המסיים את מעשה בלק בלעם, ומספר על עונשו של בלעם שנהרג בחרב, ובחו"ל קוראים את פרשת בלק, במעשה זה למדים אנו על חסד שעשה בורא עולם בכך שמנע מבלעם לקלל את עם ישראל, משום שאילו היה מקללם לא היה נשאר כלום מהאומה היהודית. במאמר השבוע נמשיך את העיסוק בקללות ובפרט קללת חנם שפתחנו בה שבוע שעבר, השבוע נתמקד מה עיעשה מי שקיללו אותו? ומה יעשה מי שנכשל חס ושלום וקילל את זולתו?

שאלה: במאמר הקודם שבוע שעבר הובא מהו חומרת הדבר לקלל אדם, משום שכל קללה פועלת, היא נותנת כח לסטרא אחרא [השטן] חס ושלום להזיק. יש מקרים נדירים שבהם הקללה אכן מצליחה לפעול ופוגעת באדם שקיללו אותו, אולם ברוב רובם של המקרים אין כח בקללה לחול על המקולל, אך מכיון שיש כח לשטן לפעול הקללה שבה על המקלל, ופוגעת בו.

כפי שמנינו ישנם כמה תנאים היכולים לגרום לכך שהקללה כן תחול על המקולל: א. כשהקללה היא אכן בצדק, ומגיע למקולל את מה שהמקלל מאחל לו. ב. לדעת הדעה הראשונה בגמרא (מכות יא.) אם יש

סיבה שהאדם המקולל אשם בצרתו של המקלל, אף שהתביעה עליו תביעה קלה יחסית, לעיתים הקללה מועילה שהוא יענש יותר בחומרה ממה שהיה נענש לולי הקללה. ג. קללת חכם שיכולה לחול אף כשהיא לא בצדק, או אף אם היא נאמרה רק בתנאי שיהיה כך וכך, ובפועל לא היה כך וכך. ד. לדעת הירושלמי ישנו עת רצון שבו כל התפילות מתקבלות, ומי שלצערנו מנצל עת רצון זה לקלל את חברו, התפילה יכולה לחול. ה. אצל בלעם מצינו שכוחו לקלל נבע מכח שהוא ידע לכוון לרגע שבו בורא עולם כועס, וברגע זה יש קטרוג גדול בעולם, ואדם שמקלל ברגע זה קללתו חלה.

לאור הדברים הללו אדם שמקללים אותו לא בצדק אינו צריך להלחץ מכך, משום שנדירים המקרים שבהם הקללה חלה, ומי שאמור להלחץ מכך הוא המקלל ולא המקולל. אולם כאשר אדם מפחד מאותם מקרים נדירים יותר, מה עליו לעשות?

ובפרט נשאלת השאלה לאחר שהמקלל לא שלט על עצמו וקילל בשעת כעסו, וכעת הוא מודע לכך ששלמה המלך אמר כי קללת חנם שבה על ראשו של המקלל, והוא מפחד שהקללה תחול עליו, מה הוא יכול לעשות?

התרת קללות

תשובה: הצורה המהירה והפשוטה לעשות התרת קללות, הוא לאסוף עשרה יהודים ואם אי אפשר אז שלשה, ולהשתדל שביניהם יהיה תלמיד חכם או לפחות ירא שמים, היהודים ישבו, והמבקש יעמוד, ויאמר להם אני מבקש ממכם להתיר את כל הקללות המוטלות עלי, הן שקיללו אותו והן שקיללתי אחרים. והמשיבים יענו: "מותר לך מותר לך מותר לך". (ראה חיד"א צפורן שמיר סי' יב אות רז). אם למתירים יש זמן ניתן לומר את הנוסח המלא המובא בחיד"א שם.

החיד"א (שיורי ברכה יו"ד סי' ריא שירי שיריים סק"א) הביא שהרש"ש הנהיג בבית מדרשו ישיבת המקובלים בית א-ל בירושלים בכל ערב שבת שעשו התרת קללות לו ולכל בני ביתו. ומצא בכתב יד משנת רס"ט [1509] שרבי אברהם אבזרדאל היה נוהג בכל ערב כיפור לעשות התרה זו, וכן בכל יום שהיה מסתפק אם צריך לכך. וכך היה נוהג הרב הגדול מהר"י די ליאון ז"ל. וסיפר בשם רבו מהר"י קנפטון, שהיה אדם חולה שנטה למות ועשה לו התרת קללות, והבריא, ולכן יש לעשות לחולה מסוכן התרת קללות.

במקרה ואדם גר במקום שקשה לאסוף שם עשרה, או אשה שקשה לה לבא בפני עשרה גברים, ניתן למנות שליח שיעשה זאת עבור המבקש התרה, וכך מסופר בתוכחת חיים (פר' ויחי ופר' תצוה) שרבי חיים פלאגי היה כמה פעמים שליח להתרת קללות.

כשמתכפר החטא נפקעת הקללה

החזון איש (יו"ד סימן רה) כתב כי אדם שעובר עבירה במזיד מותר לקללו. ולא עוד אלא שבמקום שפגעו בכבוד התורה מוטלת חובה לקלל אם הקללה תגרום שהפגיעה לא תחלחל ותפגע בכבוד התורה הקבועה

התמיד, ביום זה הובקעה העיר לקראת החורבן, יש אומרים שגם בבית ראשון וגם בבית שני, ויש אומרים שרק בבית שני, ביום זה שרף אפוסטמוס משרי יוון את ספר התורה, ביום זה הועמד צלם בהיכל [יש אומרים ע"י מנשה בימי בית ראשון, ויש אומרים ע"י אותו אפוסטמוס היווני]. אולם הצום כבר נקבע ע"י הנביאים לאחר חורבן בית ראשון כאשר חלק מהמאורעות עליהם נקבע הצום טרם אירעו. והדבר מצריך הסבר כיצד ניתן לקבוע צום על מאורעות שטרם אירעו?

אין ספק שחמשת האסונות הללו מסמלים על דבר אחד, הם כולם אסון אחד שיש לו כמה צורות וכמה פנים, ולכן האבלות שנקבעה גם לפני שכל האסונות אירעו, תקפה על כל אחד ואחד מהאסונות הללו.

התשובה לכך היא כי קרבן התמיד אינה מצוה שמקיימים מחדש בכל בוקר, קרבן זה דורשת מאיתנו תמידות, רצף אחד ארוך, ולכן בורא עולם אומר למשה רבינו יש לי בקשה שעליך לצוות את בני, שיזהרו ויקפידו בכל מחיר ובכל תוקף להקריב בכל יום בתמידיות את הרצף, משום שבפעם הראשונה שבה בטל הרצף, זה כבר אינו קרבן תמיד, זה כבר אינו הרצף מתחילתה של האומה הישראלית עד היום, זה כבר לא תמיד, זה אוסף של המון מצוות בכל יום, אך לא רצף של תמיד.

המלבי"ם מפרש את הפסוק בדניאל (יב יא): 'וּמַעַת הַיּוֹסֵר הַתְּמִיד וְלִתְּת שְׁקוּץ שְׁמִים יָמִים אֶלְף מֵאָתַיִם וְתִשְׁעִים', כלומר חשבון ימי הגלות מתחיל באותו יום מר ונמחר שלראשונה עתליה המלכה המרשעת ומתן כהן הבעל הצליחו לערער את יסודותיה של העם היהודי, ביטלו את קרבן התמיד ושיקצו את המקדש, החל מיום זה מתחיל דניאל למנות את חשבון ימי הגלות והחורבן, עד לביאת משיח צדקנו במהרה. משום שמהרגע

שפעם אחת נפסק התמיד אין כאן כבר רצף.

גם לאחר שעם ישראל הצליחו להרוג את עתליה המרושעת ואת מתן כהן הבעל, והחזירו את העבודה לבית המקדש זה כבר אינו הרצף הראשוני, משהו נפגם.

עם ישראל אינו אוסף של מצוות ומעשים טובים אוסף של אנשים שעמלים בתורה, מה שמאחד אותם זה הספר הלוחות, שבירת הלוחות שריפת ספר התורה מסמל את העדר הכלי המאחד את האומה לרצף אחד של אחדות בעבודת השם, ולא כל יחיד העובד את השם בדרכו שלו. בהעדר חומת העיר עם ישראל עדיין נשאר בירושלים המקדש פעל, אולם החומה המאחדת את העיר כיחידה אחת מוגנת כבר אינה קיימת, מרגע זה כל אחד נאבק בעצמו ובדרכו שלו. כשהמקדש טהור ומיוחד כולו לעבודת השם, יש את אחדות העם, אולם כשבהיכל לצד ארון הברית ניצב צלם, ואנחנו צריכים לבחור בטוב, המציאות המוחלטת של האומה הישראלית כבר אינה קיימת.

את המציאות הזו איבדנו בי"ז בתמוז, אולם אמרו קדמונינו כי ידיעת ההפכים אחת היא, היום שבו משה רבינו ירד מההר, היה יכול להיות יום שבו עם ישראל זוכה בלוחות הברית הראשונות, ויכול להיות יום שהוא מאבד אותם, דווקא יום זה הוא יום שאנחנו יכולים לאבד בו את הרצף, אך גם לזכות בו בחזרה, לחדש שוב את הרצף.

נתפלל ונעבוד על עצמנו בימים אלו לשוב למציאות של תמיד, אין מצב של יום כן ויום לא, יש רצף של תמידות בעבודת השם, אין מצב שיש היכל ויש צלם, הלוחות והספר מסמלים שהתורה אינה אוסף של ניצחונות על היצר, אוסף של מעשים טובים, אלא מקשה אחת דרך חיים.

בלב האומה היהודית ובני המקום. ולכן מצינו בגמרא אמוראים שונים שקיללו. אולם קללות אלו נאמרו רק בתנאי שהמקולל לא שב בו. אך אם המקולל שב בו, מתירים לו את הקללה, והוכיח שאם מתכפר החטא נפקעת הקללה. [כלומר שאדם שקולל מחמת חטא שעשה ונפקע החטא מחמת שב בתשובה, נפקעה הקללה לגמרי, והדבר עדיף מחכם שקילל בתנאי שלא יעשו דבר מסוים, שהקללה חלה אף אם התנאי התיקיים].

ולכן אדם שחושש שמא יש בו חטא ותביעה, והקללה חלה עליו, כשהוא שב בתשובה, די בכך והקללה תפקע מעצמה.

האיסור לקלל

אולם יש עוד נקודה שחשוב מאד שאדם שנכשל וקילל יהודי צריך לקחת בחשבון, שהרי הוא עבר על איסור מפורש בתורה (ויקרא יט יד): 'לא תְקַלֵּל חֵרֶשׁ', ובגמרא (סנהדרין טו.) נאמר כי התורה אסרה לקלל אביו ונישוא, שהם האנשים שהוא חייב בכבודם, ואסרה לקלל חרש שהוא מהאומללים שבעם ישראל, ללמד שכל יהודי נאסר לקלל. ולכן דבר ראשון עליו לשוב בתשובה על כך שעבר על איסור לאו המפורש בתורה. אולם כדי למקד את התשובה, עלינו להבין טוב יותר מה נאמר באיסור.

מדוע נאסר לקלל חרש

הרמב"ם (סנהדרין פכ"ו ה"א) והרמב"ן (ויקרא יט יד) כתבו שפשוטו של מקרא הוא שאף שהחרש אינו שומע את הקללה ואינו מתבייש בכך, יש איסור לקללו. ואכן הרמב"ם (סה"מ ל"ת שיז) כותב כי כאשר יש באדם יצר הנקמה, לעיתים לא תרגע יצר הנקמה והכעס עד שיסלק את זולתו מהעולם, לעיתים עד שיכהו, לעיתים הוא יכול להסתפק בכך הוא מבזה אותו וצועק עליו, ולעיתים די לו שלקללו בחדר בלי שאיש רואה, והוא מבזה את זולתו בינו לבין עצמו, וגם זה מספיק להרגיע את עצמו. אולם התורה אסרה פעולה זו, משום שהוא משחית את נפשו, ועל האדם מוטל להרגיל את נפשו שלא ישאף לנקמה ולא תכעס. ולהיפך אדם שמתרגל להרגע בנקמה קטנה בקללה בינו לבין עצמו, למחרת ישאף לנקמה מעט יותר גדולה, עד שהוא יגיע חס ושלום לדיוטא תחתונה.

החינוך (מ' רלא) כותב שמדברי הרמב"ם משמע שבאיסור אין כלל חשש של נזק לזולת, אולם הוא עצמו סבור שככל שנפש המקלל דבוק יותר בהשם יש יכולת למילותיו לפעול, וכפי שנאמר (מו"ק יח.) ברית כרותה לשפתיים, והתורה אסרה את הקללה משום שלעיתים המילים פוגעות במקולל.

מדוע יש איסור אם אין בכך כל נזק?

אף התומים (סי' כז סק"ד) סבר כרמב"ם שלא רק שהחרש אינו מתבייש, גם לא נגרם לו נזק, שהרי קללת חנינם פוגעת רק במקלל ולא במקולל, ואם כן שואל התומים מדוע באמת אסור לקלל חרש, הרי החרש אינו ניזוק מכך בשום צורה, הוא אינו מתבייש או נפגע מהקללה משום שהוא אינו שומע את הדברים, ומאידיך הקללה אינה חלה על החרש שקיללו אותו

האיסור היה שמא הקללה תזיק, יש איסור להזיק אף לתינוק בן יומו.

[נראה שסבר שאי אפשר לומר שהמקלל את חברו אסור משום שהוא מזיק את עצמו שהקללה תשוב עליו, שאם כן גם במקלל את חברו הגמרא היה צריכה לציין שהאיסור הוא גם משום השמר לך ושמר נפשך מאד].

על מה החיוב לשוב בתשובה

ולמדים אנו מכך שהחיוב לשוב בתשובה אינו רק על נזק שגרם לחברו, אם דבר הקללה הגיע לידיעת חברו וגרם לו צער, אלא אף אם איש לא ידע מהקללה, והוא קללת חנינם שלא יחול על חברו, המקלל השחית את נפשו, או שביזה כבוד אדם מישראל, וכלפי האדם המבזה יש כאן השחתת נפש האדם שחברו מבזה עליו, ולכן הוא עבר על איסור חמור מהתורה. ומשכך התשובה צריכה להתמקד לא רק בתיקון העוול כלפי חברו אם היה, אלא לא פחות בתיקון המידות ולהשריש בלבבו אהבה וכבוד לחברו.

תשובה למי שקללתו התקיימה

הגר"י זילברשטיין (חשוקי חמד ר"ה יז): נשאל על מקרה של נער שמעט לפני הבר מצוה שלו, הוא קינא בבן כיתתו שהיה מוצלח מאד, והצליח מאד בלימודיו, והגיע ממשפחה עשירה, אולם הוא ראה רק את הכוס המלאה, העובדה שאימו של הבחור המוצלח היתה חולה לא גרמה לו לחוש כלפיו רגשות חמלה, או להבין שכל אחד מתמודד עם קשיים משלו, מכל מקום נער צעיר זה שראה רק את הצלחותיו של חברו התפלל שאימו החולה של חברו תמות, ואכן לאחר מספר חודשים נפטרה האם, וחברו "המוצלח" שקע בצער עמוק על פטירת אימו. אולם לאחר מכאן אירעו כמה דברים מצערים במשפחתו של המקלל, והוא חושש לכך שמא הדברים נגרמו כעונש על כך שהוא קילל את חברו. וכעת המקלל אינו יודע את נפשי מרוב יגון ואנחה, ומבקש תיקון כדת מה לעשות על מנת לתקן את מעשיו?

הגר"י זילברשטיין השיב כי מצד החשש שמא הקללה פעלה, וכפי דעת החינוך שזהו הסיבה שהתורה אסרה לקלל את הזולת, שהרי ברית כרותה לשפתיים, על הנער לשוב בתשובה שלמה, ולהשתדל להטיב ככל יכולתו עם בניה של הנפטרת.

שלא בצדק, והקללה רק גורמת נזק למקלל, ומדוע הדבר נאסר?

האיסור משום שמשחית את נפשו

ותירץ התומים, שאכן האיסור לקלל אינו נובע מכך שהדבר גורם נזק למקולל, משום שהתורה אסרה לקלל גם כאשר אין שום נזק למקולל, אולם התורה אסרה זאת משום שהוא משחית את נפשו של המקלל, והוא גורם לו לרוע לב ושנאת חברו, והתורה דורשת מאדם לאהוב את חברו כמוהו, והוא כלל גדול בתורה.

לאור הדברים הללו התומים מחדש חידוש גדול להלכה, ההלכה קובעת כי איסור לקלל יהודי אינו כולל אדם שמת, וביאר התומים משום שאין רוע לב לקלל מת, ולא שייך אהבת ושנאה כלפי מת, שהרי לאחר מיתת האדם האהבה והשנאה כבר אבדה, אולם לאור הדברים הללו כותב התומים כי אדם שקילל את חברו משום שחשב שהוא בחיים, והתברר כי בשעת הקללה החבר כבר נפטר, אדם זה עבר על איסור, שהרי האיסור הוא משום שהמקלל משחית את מידותיו, ולכן הדבר אינו תלוי אם המקלל חי בפועל, אלא אם המקלל חושב שהמקולל חי.

האיסור משום שביזה את חברו

בנוסח דומה כתב הגר"מ פיינשטיין (אגרות משה אור"ח ח"ג סי' עח) שישנו הבדל גדול בין מי שמקלל את עצמו למי שקילל את חברו, למרות ששניהם מהווים איסור מהתורה, כפי שנאמר בגמרא (שבועות לו.) שיש לאו על מי שמקלל את עצמו או את חברו בשם השם, אם קילל את עצמו משום שנאמר (דברים ד ט): 'רַק הַשֶּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֵר נֶפֶשְׁךָ מֵאֵד', ואם קילל את חברו משום שנאמר (ויקרא יט יד): 'לֹא תִקְלַל חֵרֶשׁ'. וביאר הגר"מ פיינשטיין שמי שמקלל את עצמו האיסור הוא מחמת שהוא מסכן את חייו, אולם מי שקילל את חברו האיסור משום שביזה את חברו, ולא משום שסיכן את חברו, שהרי קללת חנינם אינה מזיקה לחברו. והביא לכך הוכחה משום שהרמב"ם (סנהדרין פכ"ו ה"א) כתב שאדם שקילל קטן לוקה אם הקטן היה בגיל שהוא כבר נכלם, משום שאף שהקטן לא שמע ולא ישמע לעולם המקלל ביזה אותו, אך לתינוק הקטן מגיל זה אין בזיון, ולכן פעולת הקללה לא נאסרה, אולם אם

הדיבור. כמו כן יש ללמוד בכל יום בספרי מוסר אודות מידת הקנאה הנוראה. עד שישרש מלבנו את מדת הקנאה המוציאה את האדם מן העולם.

האם צריך לבקש מחילה מהמקולל

אולם הגר"י זילברשטיין כתב שיש לדון האם מותר עליו לבקש מחילה מאותו אחד שקיללו והתקיים קללתו, שהרי הרמב"ם (תשובה פ"ב ה"ט) מנה בין העבירות שלא נמחלים לו עד שיפייס את חברו המקלל את חברו. ואם כך מוטל עליו לבקש מחילה.

אך להלכה כתב בקהילות יעקב (ב"ק סי' מה) שתפילה או קללה שאינו מובטח שתפעל אלא בהסכמת בית דין של מעלה, אינו נחשב למעשה של המקלל, רק מעשה של בית דין של מעלה, והמקלל הוא רק הגורם לכך. ואינו חייב לבקש ממנו מחילה, וכך כתב הגר"י זילברשטיין שהורה לו חמיו מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל. ולכן צריך לומר שהרמב"ם מדבר רק כשקילל את חברו בפניו שצריך לפייס אותו על הצער והבושה שבדבר, אולם על מה שהקללה חלה אינו צריך לבקש מחילה.

ואף שהרמב"ם (תשובה פ"ד ה"ג) כתב שהמקלל את הרבים אינו יכול לעשות תשובה גמורה שאינו יודע ממי לבקש סליחה, הכוונה שאדם שעמד בפני רבים וקילל אותם, לדוגמא אדם שכעס על קבוצת אנשים וקילל אותם בפניהם וביזה אותם, וכעת הם התפזרו ואינו יכול לברר מי היה שם. אולם אם קילל את הרבים ביחידות שלא בפניהם, יכול לשוב בתשובה ואינו צריך לבקש מחילה.

ובפרט כאשר הקללה התקיימה ראוי שלא להודיע למקולל שהוא קיללו, משום שהמקולל יכעס עליו מאד ולא יוכל לסלוח, וירבה שנאה ומחלוקת.

נססח - נוסח התרת קללות לחיד"א

וכשפים וכל דברים רעים וכל חלומות רעים ופתרונות רעות ומסירת דין ופתחון פה לרעה וכל מיני דברים אסורים וכל מיני גזירות קשות ורעות וכל מיני עין הרע שהושמו עליך, או על שום אחד מבני ביתך. וכן קללות שקללו אתכם אחרים, או שקללתם עצמכם בכל אופן שיהיה, או שנתחייבתם שום קללה או ארור או חרם או נדוי או נזיפה או שום גזרה רעה באיזה צד

והביא את דברי הפלא יועץ (ערך קנאה): 'קנאה היא מידה רעה מאוד, כמאמר התנא (אבות פ"ד מ"ז): 'הקנאה והתאוה והכבוד - מוציאים את האדם מן העולם'. והנה יצר לב האדם רע וחושק להיות יחיד בדורו בחכמה ומעשים בעושר וכבוד, ומתוך כך מצטער כשיש אחר כמוהו או גדול וטוב ממנו, ומקנא לו ומבקש רעתו. וגדולה שנאה שהיא מחמת קנאה, אש אוכלה היא לאין מרפא. וכמה וכמה תקלות העוללות לנבוע משורש יצר הקנאה, ומי שיש בו מידה רעה זו, כל ימיו מכאובים, ואוכל לחם העצבים, ואין לו רעים אהובים, ומרבה ריבות, והוא שמח לאיד, ורוצה בתקלת חברו. וכהנה רעות רבות ועבירות שנגררות מן הקנאה, ומי יוכל לספר גודל רעתה'.

ועליו לשנות את אופיו לשפר את מידותיו, וכדעת הרמב"ם התומים והאגרות משה שזה שורש האיסור. הגר"י זילברשטיין הביא כי בבית המדרש טשארטקוב בעיר וינה, היה יהודי שנקרא "השותק", על שם שתמיד היה שותק, ומעולם לא ראו אותו מדבר דברים בטלים, והצעירים לא ידעו על סיבת הדבר, וחשבו שככה הוא נולד בטבעו שתקן, עד שפעם אחת הגיע קרובו אל החצר, והוא סיפר על סיבת הדבר.

שפעם אחת בצעירותו כעס על אשתו ומתוך כעסן אמר לה 'פאברענט זאלסטו ווערן' [תשרפי], ולא עברו כמה שעות וקרה לה אסון ל"ע וקללתו התקיימה, הלה נסע אל רבו הצדיק רבי ישראל מטשארטקוב ושאלו מה תיקונו על החטא החמור, אמר לו הרבי, במה שחטא בזה יהא תיקונו, ותקבל על עצמך מדת השתיקה, ומאז אכן שתק.

ולכן הוא מייעץ לנער זה לקבל על עצמו, להשתדל בלי נדר למעט מעט בדברים בטלים, מדה כנגד מדה, שבמה שחטא בדיבור פה בו יהא תיקונו, בשמירת

המבקש את התרת הקללות אומר: "הריני מבקש ממעלתכם להתיר לי קללות ונזיפות ודברים אסורים ולבטל עין הרע הן וכיוצא בהן". [אם המבקש בשם כמה, או שיש כמה המבקשים יאמרו להתיר לנו במקום להתיר לי].

המתירים אומרים: "מותרים יהיו כל קללות אלות ושמטות וחרמים נדויים וארורים ונזיפות וביטויים

ככתוב ולא ידבק בידך מאומה מן החרם למען ישוב
ה' מחרון אפו ונתן לך רחמים ורחמך והרבך כאשר
נשבע לאבותיך.

אנא ה' התמלא רחמים ויכבשו רחמיך את כעסך
ויגולו רחמיך על מדותיך ויתמתקו הדינים וזכור לנו
עקידתו של יצחק אבינו ע"ה כאלו אפרו צבור ומונח
על המזבח והבט באפרו להצילנו לנו ולכל ישראל
מכל רעה ותבטל מעלינו ומעל כל ישראל כל גזרות
קשות ורעות בשם [קרע שטן].

וכשם שמסכימים ומתירים לכם בית דין של מטה, כך
יסכימו ויתירו לכם בית דין של מעלה.

וכל הקללות וחלומות רעות ופטרונות רעות ופתחון
פה לרעה וכל גזרות רעות כלם יתהפכו לכם לטובה
ולברכה, ככתוב ולא אבה ה' אלהיך לשמוע אל בלעם
ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה'
אלהיך, וכתוב ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם
היום. עשה למען שמך עשה למען ימינך עשה למען
תורתך עשה למען קדושתך. ה' עז לעמו יתן ה' יברך
את עמו בשלום".

ואופן שיהיה, על הכל מעכשיו אנו מתירין ומבטלים
הכל.

וכך אנו אומרים בצירוף וברשות קודשא בריך הוא
ושכינתיה ברשות בית דין של מעלה, וברשות בית דין
של מטה וברשות תורתנו הקדושה, וברשות סנהדרי
גדולה וברשות סנהדרי קטנה:

מותרים לכם מותרים לכם מותרים לכם, שרונים
לכם שרונים לכם שרונים לכם, מחולים לכם מחולים
לכם מחולים לכם, אין כאן קללות אין כאן אלות
אין כאן שמתות אין כאן ארורים אין כאן חרמים
אין כאן נדויים אין כאן נזיפות אין כאן ביטויים אין
כאן כשופים אין כאן חלומות רעים ופטרונות רעים
אין כאן מסירת דין אין כאן פתחון פה לרעה אין
כאן מחשבות זרות והרהורים רעים אין כאן גזירות
קשות ורעות אין כאן עין הרע דאנשים אין כאן עין
הרע דנשים ואין כאן עין הרע דשונאים ואוהבים,
כולם יהיו בטלים ומבוטלים וחשובים ככלי חרס
הנשבר וכדבר שאין בו ממש. וכל מיני עין הרע
יוסרו מעליכם ומבתיכם, ויושלכו למצולות ים,

שו"ת הלכתי

מתוך השאלות שנשאלו באתר האינטרנט din.org.il בשבוע האחרון

כתובה בבין השמשות

שאלה:

איזה זמן כותבים בכתובה כאשר החופה בבין-השמשות? לכאורה מסתבר שיש לכתוב את התאריך המאוחר יותר משום
שגם אם זה עדיין לא התאריך עדיין זה שטר מאוחר וכשר משא"כ אם נכתוב את הזמן המוקדם יותר הרי שזה עלול
להיות שטר מוקדם ופסול.

תשובה:

שלום רב,

אכן בין השמשות יש לכתוב את התאריך המאוחר יותר כדי שלא יפסל מספק מצד היותו שטר מוקדם. לכאן בארץ
ישראל שההפרש הוא ממש לא גדול, לכאורה כדאי להמתין. אולם בחו"ל שלפעמים יכול להיות הפרש זמנים גדול, שזה
מאד משמעותי גם בעצם החתונה שתאחר גם היא, אפשר לכתוב את התאריך המאוחר יותר (של הלילה).

ראה ברמ"א חו"מ סי' מג שכתב שלכתחילה לא ראוי לאחר את התאריך השטר למרות שזה כשר משום דמחזי כשקרא.
ויתכן שבבין השמשות ממש עדיין זה לא מחזי כשקרא, ובפרט שהזמן הוא משמעותי, מן הסתם אפשר להקל בכך.

אולם אם יודעים מראש ששעת הכתובה יפול באמצע בין השמשות. ניתן לעשות קנין מבעוד יום, ואז כותבים את התאריך הקנין (ראה חו"מ סי' לט סעי' ג'). אולם יש לדעת שהגרש"ז אויערבאך כתב שלכתחילה לא ראוי לכתוב את הכתובה ביום כשהחתונה בלילה משום שהם כותבים בנוסח הכתובה ואמר והוות לי לאינתו וזה קרה רק בלילה והוה מחזי כשקרא. (בהסכמתו לספר משפט הכתובה של הגרש"א שטרן) אמנם יש הרבה ראיות שאין בכך כל בעיה.

סעודה שלישית - כזית לפני השקיעה

שאלה:

שלום האם שמתחילים סעודה שלישית בשבת סמוך לשקיעה שבידיעה תחילה שרוצים לאכול כזית אך לאחר צאת הכוכבים עדיין לא סיים לאכול כזית שלם בתוך זמן פרס האם נחשב לו שהוא בתוך הסעודה עד שישלים את האכילה? תודה

תשובה:

חובה לאכול כזית בתוך כדי אכילת פרס לפני השקיעה.

מקורות:

לכתחילה ודאי יש לאכול לפחות כביצה לפני השקיעה, ואין להקל בדבר, ולא רק בגלל האיטור לאכול לפני הבדלה, אלא גם מצד עצם קיום מצוה זו שאמורים לקיימה בשבת דוקא... ראה קצות השלחן סי' צב סעי' ח.

ואם לא אכל עד השקיעה, נראה מדברי המשנה ברורה בתחילת סי' רצט שאינו ראוי לאכול בבין השמשות [הוא מתיר שם רק לפי מנהגם ללכת לפי זמן רבינו תם, ולאחר השקיעה של הגאונים, אבל לפי מנהגנו שבין השמשות הוא בשקיעה ראשונה יוצא מדבריו שם קצת להחמיר]. אבל המנהג בזה, שאם לא קיים עדיין מצוה זו מותר לאכול, ראה ט"ז שם ס"ק א, (הבאנו לשונו בסוף הדברים) אליה רבה ונהר שלום שם, ובשער הציון שם.

ולכן אם יתחיל סעודת פת יוכל להמשיך כהרגלו באכילה ושתייה, אבל בשאר דברים, יאכל רק את הנצרך לקיום המצוה. וכן הורה הגר"ע יוסף ראה ילקוט יוסף בתחילת סי' רצט.

יש אגב נושא נוסף שדיברו בו הפוסקים, שהרי ביום חול אסור להתחיל לאכול בתוך חצי שעה לזמן ערבית, האם בשבת צריך להקפיד על כך, לגבי המתחילים את הסעודה לפני השקיעה בתוך חצי שעה לצאת הכוכבים לשיטת הגאונים. כלומר כפי שנוהגים כל עם ישראל באין פוצה פה ומצפצף... ומעולם לא שמענו למי שאסר זאת. אלא שהערתם נכונה, מדוע הותר הדבר כיון שאנחנו רגילים להקפיד שלא להתחיל סעודה בתוך חצי שעה לתפילת ערבית כמבואר בשו"ע בס"י רלה. ושני טעמים נראה לומר בדבר: א. עצם דברי השו"ע הללו אינם מוסכמים, שכן הט"ז שם חולק וסובר שבהפסקה מועטת די ולא צריך חצי שעה כמו בתפילת מנחה, ובערוך השולחן שם סעי' יג כתב שהמיקל כדבריו יש לו על מה לסמוך, וכנראה מטעם זה נהגו להקל בכך בסעודה זו שהיא של מצוה.

טעם נוסף מצינו לכך באליה רבה שם, שכתב, שכיון שהכל זוכרים ערבית במוצאי שבת בגלל ההבדלה הכלולה בה, ואינם רשאים לעשות מלאכה קודם לכן, אין כל איטור באכילה במוצאי שבת לפני ערבית, וזה סמך גדול לענין.

כמו כן, יש בלאו הכי רבים מהאחרונים שמתירים זאת למי שיש לו מנין קבוע לתפילה, כיון שבאופן זה אין חשש שישכח, ונראה שבסעודה הנערכת בבית הכנסת זה נימוק מספיק, כיון שזמן התפילה קבוע ויש גבאי וכו' העומדים על כך, ואין חשש שישכחו. ולא גרע דינו משאר שומר שמזכיר את תפילת ערבית שאף בשאר ימות השבוע די בכך כדי להתיר את האכילה, כפי שהובא במשנה ברורה שם ס"ק יח, וע"ע ערוך השולחן סי' רלב סעי' טו טז.

ואלו האוכלים פיצוחים וכדומה, לא רק שאינם מקיימים דין סעודה שלישית כראוי עלולים הם להכשל גם באכילה לפני הבדלה, שכן ברגע ששוקעת השמש אסור להם לאכול לפני הבדלה, בשונה מסעודת פת.

באופן כללי יהיה נקוט בידכם הכלל "פוק חזי מאי עמא דבר" כיון שמזה שנים כל עם ישראל אוכל סעודה שלישית סמוך לשקיעה, אין לשנות.

קלף עבודת יד - מה נכלל בהידור זה?

שאלה:

שלום כבוד הרב
קלף עבודת יד, האם זה דווקא כאשר כל העבודות היו ביד, או גם אם רק חלק נעשה ביד נחשב למהודר ביחס לקלף מכונה? והאם גם חשוב בזה שיהי' ע"י ישראל? תודה

תשובה:

בקלף עבודת יד יש להקפיד שכל עבודות העיבוד יעשו ביד ועל ידי ישראל, והמהדר שגם השרת השיער ושאר תיקוני העור יעשו כך, תבוא עליו הברכה.

מקורות:

בתורת השלמים (סי' ח"י) לחיד"א ממהר"ם זכות זצ"ל איתא: "אם אפשר טוב שעבוד העורות יהיה הכל ע"י ישראל ולא תגע בו יד ערל וטמא".

ובאור לציון (ח"ב עמ' לד ד"ה והנה) משמע שטוב שגם תיקון העור מלבד עיבודו בסיד יהיה לשמה (כגון גירוד העור והחלקתו והכנתו לכתיבה), וכן הוא בברוך שאמר (עמ' ל"ו) שנכון שתיקוני העור מלבד העיבוד יהיו לשמה. ובס' בני יונה (רע"א,א): "נכון לדקדק בקדושת העיבוד לשמה כל מקום שאפשר ע"י ישראל, ואפילו אינו מעבד ביפוי כגוי, וכן תקון וחליקתן העורות וגרירתן וכו' ע"י ישראל לשמה ובדיעבד כשר אף אם לא נעשו אלו המלאכות לשמה; ובקובץ אגרות להחזו"א (ח"ב קלד) מובא שרצה החזו"א לצוות שיאמרו לשמה "אבל עשה זאת קודם בואי, אבל נראה שאין דבר זה בכלל עיבוד". וכן בשבט הלוי ח"י סי' ד' כ"י: "...והמלאכות אחרי העיבוד בסיד כהסרת שערות אחרי שכבר העור מעובד מן הדין... בגדר תיקון העור... ויש הידור בזה לכתחילה אבל אינו מעכב וי"ש משתדל לשמה גם בזה..."

סוף זמן ברכות קריאת שמע

שאלה:

אם אני קורא בבוקר קריאת שמע (לפני התפילה מכיון שלא אספיק לקרוא בתפילה תוך זמן ק"ש) האם אפשר אחר כך לקרוא את ברכות ק"ש בתפילה? בנוסף עד מתי אפשר לקרוא ברכות ק"ש?

תודה

תשובה:

שלום וברכה
זמן ברכות קריאת שמע הוא עד סוף זמן תפילה, ולא עד סוף זמן קריאת שמע, כך שבהחלט יש לקרוא גם אם עבר זמן קריאת שמע, ובשעת הדחק ובדיעבד גם אם עבר זמן תפילה יש להקל עד חצות. באופן כללי ודאי שכדאי מאוד להתעורר לקרוא קריאת שמע בברכותיה בתוך זמן קריאת שמע כתיקון חז"ל

בהצלחה

מקורות:

במשנה ברורה בסי' נח נפסק שלאחר זמן תפילה אין לברך, אולם רבים נוהגים לברך ברכות אלו עד חצות היום, כפי שכתב בקצות השולחן סי' יט סעי' לד, וכ"כ בשו"ת חיים שאל ח"ב סי' לא וברב פעלים ח"ב סי' יב, וכן הובא בהליכות שלמה פרק ז אות טו בשם הגרש"ז אויערבך. לאחר חצות היום בכל מקרה אין לברך.